RAAVI
An International Journal of Multidisciplinary Research
ISSN:3108-253X
Special Issue -II,
Pemraj Sarda College, Ahilyanagar

महिला समावेशक शैक्षणिक संस्कृती

श्री. वीरेंद्र शंकर धनशेट्टी
सहयोगी प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभागप्रमुख
श्री ढोकेश्वर कॉलेज, टाकळी ढोकेश्वर,
ता. पारनेर, जि. अहिल्यानगर-४१४३०४
संपर्क क्रमांक ९४२०६३५१५८
ई-मेल आयडी: dhanashetti_vs@yahoo.co.in

प्रस्तावना:

शिक्षण हे समाजाच्या प्रगतीचे मूलभूत साधन आहे. स्त्रियांना दीर्घकाळ शिक्षणापासून वंचित ठेवले गेले. आधुनिक काळात महिलांनी शिक्षणात प्रगती केली असली तरी रोजगार व नेतृत्वाच्या संधींमध्ये अजूनही मोठी दरी आहे. त्यामुळे महिला समावेशक शैक्षणिक संस्कृतीची गरज प्रकर्षाने जाणवते.

महिला शिक्षणाची सद्यस्थिती:

- AISHE 2019-20 अहवालानुसार उच्च शिक्षण संस्थांमधील एकूण नोंदणीपैकी ४९% महिला विद्यार्थी आहेत, जे पुरुषांपेक्षा जास्त आहे (२६.९% पुरुष).
- तरीही STEM क्षेत्रात भारत महिला पदवीधर निर्मितीत अव्वल असूनही रोजगार देण्यात १९व्या क्रमांकावर आहे.
- ग्रामीण भागात प्राथमिक शाळा स्तरावर मुलींच्या गळतीचे प्रमाण अजूनही जास्त आहे.

महिला समावेशक शैक्षणिक संस्कृतीचे घटक:

1. समान संधी – प्रवेश, शिष्यवृत्ती, संशोधन व नेतृत्वाच्या संधी महिलांना समान प्रमाणात मिळाव्यात.

• Relish Publications,
Amrapali Apartment, Canal Road,
Baramati (MS) India. Pin- 413102
raavipublications@gmail.com
9665841996

RAAVI
An International Journal of Multidisciplinary Research
ISSN:3108-253X
Special Issue -II,
Pemraj Sarda College, Ahilyanagar

2. संवेदनशील अभ्यासक्रम – स्त्रीवादी साहित्य, महिला इतिहास, सामाजिक न्याय यांचा अभ्यासक्रमात समावेश असावा.
3. सुरक्षित वातावरण – लैंगिक छळविरोधी धोरणे, सुरक्षित पायाभूत सुविधा व मानसिक आधार व्यवस्था असावी.
4. प्रतिनिधित्व – महिला शिक्षक, प्रशासक व संशोधक यांना प्रोत्साहन देऊन त्यांचा सहभाग वाढवावा.

आव्हाने:

- जागतिक बँकेच्या आकडेवारीनुसार २०१० ते २०20 दरम्यान भारतातील नोकरदार महिलांची संख्या २४% वरून १८% पर्यंत घसरली आहे.
- सामाजिक पूर्वग्रह व पितृसत्ताक वृत्ती अजूनही अडथळा ठरतात.
- आर्थिक अडचणींमुळे अनेक मुली शिक्षण सोडतात.
- ग्रामीण भागात पायाभूत सुविधांची कमतरता आहे.

उपाययोजना

- सरकारी धोरणे – महिला शिष्यवृत्ती योजना, रोजगार हमी योजना, सुरक्षितता धोरणे.
- महाविद्यालयीन उपक्रम – महिला विकास केंद्रे, समुपदेशन सेवा, सुरक्षित वसतिगृहे.
- अभ्यासक्रम सुधारणा – समावेशक शिक्षणाची संकल्पना (UNESCO, 1994) भारताने स्वीकारली आहे.
- नेतृत्व प्रोत्साहन – महिला प्राध्यापक व प्रशासकांना निर्णयप्रक्रियेत सामील करणे.

परिणाम:

- महिलांचे सक्षमीकरण होईल.

• Relish Publications,
Amrapali Apartment, Canal Road,
Baramati (MS) India. Pin- 413102
raavipublications@gmail.com
9665841996

RAAVI
An International Journal of Multidisciplinary Research
ISSN:3108-253X
Special Issue -II,
Pemraj Sarda College, Ahilyanagar

- समाजात न्याय व समानता वाढेल.
- शिक्षण अधिक प्रगतिशील व सर्वसमावेशक बनेल.

निष्कर्ष:

महिला समावेशक शैक्षणिक संस्कृती ही केवळ महिलांसाठी नव्हे तर संपूर्ण समाजाच्या प्रगतीसाठी आवश्यक आहे. शिक्षणात समानता म्हणजेच समाजात समानता. त्यामुळे प्रत्येक शैक्षणिक संस्थेने महिला समावेशकतेला प्राधान्य दिले पाहिजे.

संदर्भ:

1. Observer Research Foundation (ORF) – *महिला: शिक्षण, रोजगार, सक्षमीकरण* (2023)
2. मराठी विश्वकोश – *समावेशक शिक्षण (Inclusive Education)* (2019)
3. AISHE Report 2019-20 – *All India Survey on Higher Education*
4. Oxfam India – *भारत भेदभाव अहवाल 2022*

❑❑❑

• Relish Publications,
Amrapali Apartment, Canal Road,
Baramati (MS) India. Pin- 413102
raavipublications@gmail.com
9665841996